Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 26ης Απριλίου 2018 [1]

Υπόθεση C-17/17

Grenville Hampshire
κατά
The Board of the Pension Protection Fund,
παρισταμένου του:
Secretary of State for Work and Pensions

[αίτηση του Court of Appeal (εφετείου, Ηνωμένο Βασίλειο)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη τους – Άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94/ΕΚ – Προστασία κεκτημένων δικαιωμάτων και δικαιωμάτων προσδοκίας των εργαζομένων για παροχές γήρατος – Συστήματα επαγγελματικής ασφαλίσεως γήρατος – Ελάχιστη εγγύηση – Άμεση εφαρμογή»

I. Εισαγωγή

1. Η παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, η οποία σχετίζεται με τον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, αφορά την προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη τους. Ειδικότερα, αφορά την τύχη των απαιτήσεων από σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως γήρατος που έχει συστήσει ο εργοδότης, στην περίπτωση αφερεγγυότητας του τελευταίου. Οι απαιτήσεις αυτές εμπίπτουν στο άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94/ΕΚ [2], το οποίο υποχρεώνει τα κράτη μέλη να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την προστασία των συμφερόντων των εργαζομένων σε ό,τι αφορά τα κεκτημένα δικαιώματά τους ή τα δικαιώματα προσδοκίας για παροχές γήρατος σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη. Την εν λόγω επιταγή προστασίας των εργαζομένων εξειδίκευσε ήδη το Δικαστήριο με τις αποφάσεις που εκδόθηκαν στις υποθέσεις Robins και Hogan, υπό την έννοια ότι, στην περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, οι εργαζόμενοι θα πρέπει να διατηρούν τουλάχιστον το 50 % των αξιώσεών τους για παροχές γήρατος [3].

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 Οδηγία 2008/94/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2008, περί προστασίας των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (ΕΕ 2008, L 283, σ. 36), η οποία αντικατέστησε την οδηγία 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητος του εργοδότη (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/004, σ. 35).

3 Αποφάσεις της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 57), και της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψη 51).

2. Η εξεταζόμενη υπόθεση εστιάζει εκ νέου στη ρύθμιση η οποία μεταφέρει την οδηγία αυτή στο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου και προβλέπει ανώτατο όριο των δικαιωμάτων αποζημιώσεως τα οποία απονέμονται στους εργαζομένους σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη τους. Η επίδικη εθνική ρύθμιση αφορά, πρωτίστως, τους εργαζομένους των οποίων οι απαιτήσεις από τα συστήματα επαγγελματικής ασφαλίσεως είναι ήδη σχετικά υψηλές. Στην περίπτωση του εκκαλούντος της κύριας δίκης, του Grenville Hampshire, η ρύθμιση αυτή οδηγεί σε απώλεια άνω του 67 % των απαιτήσεών του για παροχές γήρατος.

3. Στο πλαίσιο αυτό, ανακύπτει το ζήτημα της εκτάσεως και της πρακτικής μεταχειρίσεως της ελάχιστης εγγυήσεως των κεκτημένων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, όπως αυτή έχει κατοχυρωθεί από το Δικαστήριο.

4. Επιπλέον, ανακύπτει το ζήτημα της δυνατότητας άμεσης εφαρμογής του άρθρου 8 της οδηγίας στην παρούσα διαδικασία. Η διάταξη αυτή είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σχετικώς ευρύ, ταυτόχρονα όμως έχει ήδη εξειδικευθεί σε μεγάλο βαθμό με τη νομολογία του Δικαστηρίου.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

5. Από απόψεως δικαίου της Ένωσης, το νομικό πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως οριοθετείται από τις διατάξεις της οδηγίας 2008/94, περί προστασίας των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (στο εξής και: οδηγία). Η οδηγία αυτή, σύμφωνα με την αιτιολογική της σκέψη 3, επιδιώκει την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη τους, ιδίως σε σχέση με την πληρωμή των ανεξόφλητων απαιτήσεών τους.

6. Το άρθρο 8 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν τη θέσπιση των αναγκαίων μέτρων για την προστασία των συμφερόντων των μισθωτών και των προσώπων που έχουν ήδη αποχωρήσει από την επιχείρηση ή από την εγκατάσταση του εργοδότη την ημέρα επελεύσεως της αφερεγγυότητάς του, σε ό,τι αφορά τα κεκτημένα δικαιώματά τους ή τα δικαιώματα προσδοκίας για παροχές γήρατος συμπεριλαμβανόμενων και των παροχών επιζώντων, στα πλαίσια των υφισταμένων συστημάτων επαγγελματικής ή διεπαγγελματικής επικουρικής προνοίας, εκτός των εθνικών συστημάτων υποχρεωτικής κοινωνικής ασφαλίσεως.»

7. Επιπλέον, επιβάλλεται να γίνει μνεία στο άρθρο 12, στοιχείο α′, της οδηγίας, το οποίο περιλαμβάνει την ακόλουθη ρύθμιση:

«Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την ευχέρεια των κρατών μελών:

α) να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα που αποσκοπούν στην αποτροπή καταχρήσεων·

β) […]».

B. Η εθνική νομοθεσία

8. Όσον αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων για παροχές γήρατος, η οδηγία 2008/94 μεταφέρθηκε, κατ' ουσίαν, στο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου με τον Pensions Act 2004 (νόμο περί συντάξεων του 2004).

9. Με τον νόμο περί συντάξεων του 2004 ιδρύθηκε Ταμείο προστασίας των συντάξεων, το Pension Protection Fund (στο εξής: PPF). Σε περίπτωση αφερεγγυότητας εργοδότη, το Ταμείο αυτό αναλαμβάνει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, την ευθύνη για τις απαιτήσεις των εργαζομένων από συστήματα επαγγελματικής ασφαλίσεως. Για τη χρηματοδότηση της αποστολής αυτής, εισπράττει εισφορές από όλα τα εγκεκριμένα συστήματα επαγγελματικής ασφαλίσεως. Σε περίπτωση αναλήψεως της ευθύνης, αναλαμβάνει επιπλέον το υπολειπόμενο ενεργητικό του οικείου συστήματος. Το Board of the Pension Protection Fund (διοικητικό συμβούλιο του Ταμείου προστασίας των συντάξεων, στο εξής: διοικητικό συμβούλιο) διαχειρίζεται το PPF.

10. Κατά το άρθρο 127, παράγραφος 2, του νόμου περί συντάξεων του 2004, προϋπόθεση της αναλήψεως της ευθύνης από το PPF είναι η αξία του ενεργητικού του συστήματος επαγγελματικής ασφαλίσεως κατά τον κρίσιμο χρόνο να είναι μικρότερη από το ύψος στο οποίο ανέρχονται κατά τον ίδιο χρόνο οι προστατευόμενες υποχρεώσεις.

11. Στην έννοια των «προστατευόμενων υποχρεώσεων» κατά τη διάταξη αυτή δεν εμπίπτει, πάντως, το σύνολο των δικαιωμάτων για παροχές γήρατος όλων των εργαζομένων που υπάγονται σε σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως, αλλά μόνον οι αξιώσεις αποζημιώσεως οι οποίες απορρέουν από τον νόμο περί συντάξεων του 2004 (στο εξής: αποζημίωση του PPF). Το ύψος της εκάστοτε καταβλητέας από το PPF αποζημιώσεως καθορίζεται από το διοικητικό συμβούλιο μετά την επέλευση της αφερεγγυότητας κατά τη διάρκεια της αποκαλούμενης περιόδου εκτιμήσεως.

12. Για τους εργαζομένους οι οποίοι κατά τον χρόνο της αφερεγγυότητας του εργοδότη είχαν ήδη συμπληρώσει το προβλεπόμενο από το οικείο σύστημα κανονικό όριο ηλικίας συνταξιοδοτήσεως, το άρθρο 162 του νόμου περί συντάξεων του 2004 δεν προβλέπει κανέναν περιορισμό των δικαιωμάτων τους. Αντιθέτως, οι εργαζόμενοι οι οποίοι κατά τον χρόνο επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη δεν έχουν ακόμη συμπληρώσει το κανονικό όριο ηλικίας συνταξιοδοτήσεως δικαιούνται να λάβουν μόνο το 90 % της αξίας των κεκτημένων δικαιωμάτων τους. Επιπλέον, το δικαίωμά τους υπόκειται, δυνάμει του παραρτήματος 7, σημείο 26, του νόμου περί συντάξεων του 2004, στο εν προκειμένω επίμαχο ανώτατο όριο.

13. Το ανώτατο όριο που ισχύει ετησίως για εργαζομένους ορισμένης ηλικιακής κατηγορίας καθορίζεται από το PPF. Βεβαίως, το όριο αυτό αυξάνεται ετησίως ανάλογα με τη γενική μισθολογική εξέλιξη. Ο αποδέκτης παροχής στον οποίο εφαρμόζεται το ανώτατο όριο λαμβάνει, πάντως, για το υπόλοιπο της ζωής του, το ποσό το οποίο καθορίστηκε για το έτος κατά το οποίο του καταβλήθηκαν για πρώτη φορά παροχές από το PPF.

14. Περαιτέρω, το παράρτημα 7, σημείο 28, του νόμου περί συντάξεων του 2004 προβλέπει ότι οι εφάπαξ καθορισθέντες μέγιστοι συντελεστές υπόκεινται σε τιμαριθμική αναπροσαρμογή της οποίας το ανώτατο όριο ορίζεται σε ποσοστό 2,5 % ετησίως· δεν προβλέπεται, πάντως, αναπροσαρμογή του μέγιστου συντελεστή βάσει του ως άνω κανόνα για τις αποζημιώσεις που εισπράττονται αναφορικά με περίοδο απασχολήσεως προγενέστερη της 6ης Απριλίου 1997.

15. Εάν το PPF, κατά την ολοκλήρωση της εκτιμήσεως και του υπολογισμού του συνόλου των προς ικανοποίηση προστατευομένων υποχρεώσεων, καταλήξει στο συμπέρασμα ότι κατά το κρίσιμο χρονικό σημείο το σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως διέθετε επαρκή στοιχεία ενεργητικού, ώστε να καταβάλει στους εργαζομένους παροχές ύψους τουλάχιστον ίσου με την αποζημίωση από το PPF, τότε διαπιστώνει, σύμφωνα με το άρθρο 154 του νόμου περί συντάξεων του 2004, ότι δεν ενδείκνυται να αναλάβει το σύστημα.

16. Στην περίπτωση αυτή, το σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως εκκαθαρίζεται εκτός του PPF. Το οικείο σύστημα οφείλει, στη συνέχεια, να καταβάλει στους εργαζομένους την αποζημίωση του PPF από τους εναπομένοντες πόρους. Κατά το άρθρο 154, παράγραφος 7, του νόμου περί συντάξεων του 2004, το σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως υπόκειται, συναφώς, στις οδηγίες του PPF.

17. Αμέσως μετά την ολοκλήρωσή της, η αποτίμηση εκ μέρους του PPF, καθίσταται –εφόσον δεν προσβληθεί– δεσμευτική, σύμφωνα με το άρθρο 145 του νόμου περί συντάξεων του 2004.

III. Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία της κύριας δίκης και η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

18. Ο G. Hampshire, εκκαλών της κύριας δίκης, απασχολούνταν από το 1971 έως το 1998 στην Turner & Newall plc (στο εξής: T&N). Κατά τη διάρκεια της συνολικής του απασχολήσεως ήταν μέλος του συστήματος επαγγελματικής ασφαλίσεως της T&N. Το 1998, σε ηλικία 51 ετών, συνταξιοδοτήθηκε, οπότε τα συνταξιοδοτικά του δικαιώματα καθορίστηκαν από τον διαχειριστή του συστήματος επαγγελματικής ασφαλίσεως της T&N στο ποσό των 48 781,80 λιρών προ φόρων ετησίως, υποκείμενο σε ετήσιες αυξήσεις ποσοστού 3 % κατ' ελάχιστον. Η αφερεγγυότητα της T&N, η οποία μετονομάστηκε σε Federal Mogul μετά την εξαγορά της από την ομώνυμη αμερικανική επιχείρηση, κηρύχθηκε το 2001 στις ΗΠΑ. Κατόπιν αυτού, το PPF κίνησε στις 10 Ιουλίου 2006 στο Ηνωμένο Βασίλειο τη διαδικασία εκτιμήσεως σε σχέση με την ανάληψη του επίμαχου συστήματος επαγγελματικής ασφαλίσεως.

19. Μετά την ολοκλήρωση της εκτιμήσεως, το PPF κατέληξε, στις 19 Σεπτεμβρίου 2011, στο συμπέρασμα ότι, στις 10 Ιουλίου 2006, το σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως της T&N διέθετε επαρκή περιουσιακά στοιχεία προκειμένου να καταβάλει στους εναπομείναντες εργαζομένους για το υπόλοιπο της ζωής τους τουλάχιστον την αποζημίωση του PPF. Το ύψος της σχετικής αποζημιώσεως του PPF καθορίστηκε τελικώς για τον G. Hampshire σε 19 819 λίρες προ φόρων ετησίως, διότι αυτός το 2006 δεν είχε ακόμη συμπληρώσει το προβλεπόμενο από το σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως της T&N κανονικό όριο ηλικίας συνταξιοδοτήσεως και, επομένως, είχε εφαρμογή στην περίπτωσή του η ρύθμιση περί ανωτάτου ορίου.

20. Επιπλέον, για το ποσό αυτό δεν προβλέπεται καμία τιμαριθμική αναπροσαρμογή, διότι η εργασία του G. Hampshire παρασχέθηκε ως επί το πλείστον πριν από τις 6 Απριλίου 1997. Εξ αυτού προκύπτει μείωση της τάξεως του 67 %, με αυξητική τάση, σε σχέση με τα ανερχόμενα στο ποσό των 60 240 λιρών ετησίως δικαιώματα τα οποία ο G. Hampshire θα είχε αποκτήσει αν δεν είχε επέλθει η αφερεγγυότητα του εργοδότη του το 2006.

21. Για τον λόγο αυτόν, ο G. Hampshire και 15 ακόμη πρώην εργαζόμενοι της T&N, οι οποίοι πλήττονται από παρεμφερείς μειώσεις, προσέφυγαν, καταρχάς, σε προβλεπόμενη από τον νόμο περί συντάξεων του 2004 διαδικασία ελέγχου της αποτιμήσεως του PPF και, στη συνέχεια, προσέβαλαν ενώπιον της δικαιοσύνης την απόφαση που επικύρωσε την αποτίμηση αυτή, στηριζόμενοι συναφώς στο άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94.

22. Το PPF είναι, πάντως, της γνώμης ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου τη σχετική με το άρθρο 8 της οδηγίας συνάγεται απλώς ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίσουν συστήματα ασφαλίσεως τα οποία, κατά μέσον όρο, εγγυώνται για το σύνολο των υπαγόμενων σε σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως εργαζομένων αποζημίωση ανερχόμενη σε ποσοστό τουλάχιστον 50 % της αξίας των κεκτημένων δικαιωμάτων τους, όχι όμως για κάθε μεμονωμένο εργαζόμενο σε ατομική βάση.

23. Η ένδικη διαδικασία εκκρεμεί εφεξής ενώπιον του Court of Appeal (εφετείου, Ηνωμένο Βασίλειο). Με διάταξη της 26ης Ιουλίου 2016, που περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 16 Ιανουαρίου 2017, το δικαστήριο αυτό ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1) Επιβάλλει το άρθρο 8 της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ (το οποίο, πλέον, έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94/ΕΚ) στα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ότι, σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, κάθε μεμονωμένος μισθωτός δικαιούται να λάβει τουλάχιστον το

50 % των κεκτημένων δικαιωμάτων του για παροχές γήρατος (με μοναδική εξαίρεση τις περιπτώσεις όπου διαπιστώνεται κατάχρηση, επί των οποίων εφαρμόζεται το άρθρο 10, στοιχείο α′, της εν λόγω οδηγίας);

2) Επικουρικώς, υπό την επιφύλαξη της εκτιμήσεως των πραγματικών περιστατικών της προκειμένης υποθέσεως από τα εθνικά δικαστήρια, αρκεί, για τους σκοπούς του άρθρου 8 της οδηγίας 80/987, το οικείο κράτος μέλος να έχει προβλέψει σύστημα ασφαλίσεως βάσει του οποίου οι μισθωτοί λαμβάνουν, κατά κανόνα, ποσοστό μεγαλύτερο του 50 % των κεκτημένων δικαιωμάτων τους για παροχές γήρατος, αλλά ορισμένοι μεμονωμένοι μισθωτοί λαμβάνουν ποσοστό μικρότερο από το 50 % λόγω:

   α) της επιβολής ανώτατου οικονομικού ορίου ως προς το ύψος της καταβλητέας αποζημιώσεως (ιδίως για μισθωτούς οι οποίοι δεν είχαν συμπληρώσει την προβλεπόμενη από το σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεώς τους κανονική ηλικία συνταξιοδοτήσεως κατά τον χρόνο επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη τους)· και/ή

   β) ρυθμίσεων, βάσει των οποίων περιορίζονται είτε οι ετήσιες αυξήσεις της καταβλητέας στους μισθωτούς αποζημιώσεως είτε η ετήσια αναπροσαρμογή των δικαιωμάτων που απέκτησαν αυτοί πριν συνταξιοδοτηθούν;

3) Έχει το άρθρο 8 της οδηγίας 80/987 άμεση εφαρμογή στις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως;

24. Στην ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία, γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν ο G. Hampshire, το PPF, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 8ης Μαρτίου 2018 παραστάθηκαν επίσης εκπρόσωποι των ανωτέρω μετεχόντων στη διαδικασία.

IV. Νομική εκτίμηση

25. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει «το άρθρο 8 της οδηγίας 80/987, το οποίο, πλέον, έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94». Το γράμμα της διατάξεως αυτής δεν τροποποιήθηκε κατά την αναδιατύπωση της οδηγίας. Δεδομένου ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης το αντικείμενο της διαφοράς είναι η απόφαση του PPF της 19ης Σεπτεμβρίου 2011, θα αναφέρομαι στο εξής μόνο στις διατάξεις της οδηγίας 2008/94.

A. Επί του παραδεκτού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

26. Πρέπει, εκ προοιμίου, να εξεταστεί η προταθείσα από το Ηνωμένο Βασίλειο ένσταση περί απαραδέκτου της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, η οποία στηρίζεται στη φερόμενη ως αμιγώς υποθετική φύση των υποβληθέντων ερωτημάτων.

27. Ειδικότερα, το Ηνωμένο Βασίλειο παρατηρεί, αφενός, ότι, εν πάση περιπτώσει, δεν ενδείκνυται ανάληψη της ευθύνης του συστήματος επαγγελματικής ασφαλίσεως της T&N από το PPF, διότι το σύστημα αυτό διαθέτει επαρκή στοιχεία ενεργητικού ακόμη και στην περίπτωση που οι προστατευόμενες υποχρεώσεις αποτιμηθούν σε ύψος μεγαλύτερο του ανώτατου ορίου.

28. Αφετέρου, το Ηνωμένο Βασίλειο υποστηρίζει ότι ο G. Hampshire μπορεί, ελλείψει άμεσης εφαρμογής του άρθρου 8 της οδηγίας, να επιδιώξει την ικανοποίηση του δικαιώματός του μόνο με τη μορφή αξιώσεως αποζημιώσεως κατά του Δημοσίου. Πάντως, μια τέτοια ενέργεια δεν έχει καμία πιθανότητα να ευδοκιμήσει, διότι το Δικαστήριο, στην απόφαση Hogan, διαπίστωσε ότι κατάφωρη

παράβαση του άρθρου 8 της οδηγίας μπορεί να γίνει δεκτή μόνο από τις 25 Ιανουαρίου 2007[4], ενώ η αφερεγγυότητα του εργοδότη στην παρούσα υπόθεση είχε επέλθει ήδη το 2006.

29. Επιβάλλεται, καταρχάς, να υπογραμμιστεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο εθνικό δικαστήριο και μόνον απόκειται να κρίνει, βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της εκκρεμούς ενώπιόν του υποθέσεως, τόσο το κατά πόσον η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του είναι αναγκαία προκειμένου να εκδώσει τη δική του απόφαση όσο και τη λυσιτέλεια των υποβαλλόμενων στο Δικαστήριο ερωτημάτων· πάντως, εξαίρεση από τα ανωτέρω ισχύει στις περιπτώσεις κατά τις οποίες προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης[5].

30. Εν προκειμένω, στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να διευκρινιστεί το ζήτημα του αν ο υπολογισμός των προστατευομένων υποχρεώσεων βάσει των διατάξεων του νόμου περί συντάξεων του 2004 συνάδει προς τις απαιτήσεις του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94. Πράγματι, αν αυτό δεν συμβαίνει, θα πρέπει να πραγματοποιηθεί νέα αποτίμηση από το PPF. Κατά συνέπεια, δεν χωρεί αμφιβολία ότι τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν τη συγκεκριμένη διαφορά της κύριας δίκης και είναι καθοριστικής σημασίας για την έκβαση της υποθέσεως.

31. Εξάλλου, το ζήτημα αν, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, το άρθρο 8 της οδηγίας έχει άμεση εφαρμογή ή αν υπάρχει απλώς και μόνο δυνατότητα να προβληθεί αξίωση αποζημιώσεως κατά του Δημοσίου αποτελεί ακριβώς αντικείμενο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως[6]. Δεν είναι καθόλου προφανές ότι το άρθρο 8 της οδηγίας δεν έχει άμεση εφαρμογή.

32. Συνεπώς, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Β. Επί των δύο πρώτων προδικαστικών ερωτημάτων

33. Με το πρώτο προδικαστικό του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 πρέπει, υπό το πρίσμα των αποφάσεων του Δικαστηρίου στις υποθέσεις Robins[7] και Hogan[8], να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να προβλέπουν συστήματα ασφαλίσεως τα οποία να εξασφαλίζουν ότι, σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, κάθε εργαζόμενος δικαιούται να λάβει τουλάχιστον το 50 % των κεκτημένων δικαιωμάτων του για παροχές γήρατος.

34. Επικουρικώς, με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν εθνικό σύστημα το οποίο, εφαρμοζόμενο σε μια ατομική περίπτωση, έχει ως συνέπεια, α) λόγω τυχόν προβλεπόμενων ανώτατων οικονομικών ορίων ή β) ελλείψει ετήσιας αυξήσεως των ποσών, να λαμβάνει ο εργαζόμενος ποσοστό μικρότερο του 50 % της αξίας των κεκτημένων δικαιωμάτων του, μπορεί επίσης να συνάδει προς τις απαιτήσεις της οδηγίας. Στην περίπτωση β′, το επίπεδο αποζημιώσεως θα μπορούσε, συνεπώς, με την πάροδο του χρόνου, να καταστεί χαμηλότερο του 50 % της αξίας των κεκτημένων δικαιωμάτων, ελλείψει αναπροσαρμογής.

4 Απόφαση της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψη 51).

5 Αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 1992, Meilicke (C-83/91, EU:C:1992:332, σκέψη 23), της 22ας Νοεμβρίου 2005, Mangold (C-144/04, EU:C:2005:709, σκέψεις 34 και 37), και της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Tele2 Sverige και Watson κ.λπ. (C-203/15 και C-698/15, EU:C:2016:970, σκέψη 130).

6 Πάντως, δεν εκτέθηκαν οι λόγοι για τους οποίους θα πρέπει να θεωρηθεί αποκλεισμένο το ενδεχόμενο προδικαστικής παραπομπής με αντικείμενο την άμεση εφαρμογή διατάξεως του δικαίου της Ένωσης εάν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις προβολής αξιώσεως αποζημιώσεως κατά του κράτους. Εξάλλου, πρέπει να τονιστεί ότι η κρίσιμη κρατική ενέργεια η οποία θα μπορούσε να παραβιάσει το άρθρο 8 της οδηγίας δεν είναι η επέλευση της αφερεγγυότητας το 2006, αλλά η απόφαση του PPF το 2011.

7 Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56).

8 Απόφαση της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272).

35. Για την απάντηση στο ερώτημα 2, υπό β', σημασία έχει να προσδιοριστεί ποια είναι η αξία την οποία προστατεύει το άρθρο 8 της οδηγίας –συγκεκριμένα, αν πρόκειται για το ποσό το οποίο μπορούσε να ζητήσει εργαζόμενος κατά τον χρόνο επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη ή για το συνολικό ποσό των κεκτημένων δικαιωμάτων για παροχές γήρατος.

36. Δεδομένου ότι τόσο το πρώτο όσο και το δεύτερο ερώτημα αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 8 της οδηγίας σε σχέση με το επίπεδο προστασίας καθώς και την ερμηνεία της σχετικής με τη διάταξη αυτή νομολογίας, τα δύο πρώτα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να εξεταστούν από κοινού.

37. Επομένως, σε ένα πρώτο στάδιο πρέπει να εξεταστεί αν το άρθρο 8 της οδηγίας καθιερώνει ατομική εγγύηση για κάθε μεμονωμένο εργαζόμενο –και όχι απλώς και μόνο ένα μέσο επίπεδο προστασίας για το σύνολο των εργαζομένων– (συναφώς, υπό 1) και σε ένα δεύτερο στάδιο να εξεταστεί ποια είναι η αξία με την οποία συνδέεται ενδεχομένως μια τέτοια ελάχιστη εγγύηση (συναφώς, υπό 2). Τέλος, θα εξετάσω τα επιχειρήματα που προβάλλει το Ηνωμένο Βασίλειο υπέρ του περιορισμού του επιπέδου προστασίας στην παρούσα περίπτωση (συναφώς, υπό 3).

1. Περιέχει το άρθρο 8 της οδηγίας ελάχιστη ατομική εγγύηση για κάθε εργαζόμενο (ερωτήματα 1 και 2, υπό α');

38. Δυνάμει του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν «τη θέσπιση των αναγκαίων μέτρων για την προστασία των συμφερόντων των μισθωτών […], σε ό,τι αφορά τα κεκτημένα δικαιώματά τους ή τα δικαιώματα προσδοκίας για παροχές γήρατος […]».

39. Με τις αποφάσεις που εξέδωσε στις υποθέσεις Robins και Hogan[9], το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί του επιπέδου προστασίας που τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν κατά τρόπο συγκεκριμένο υπό το πρίσμα της διατάξεως αυτής. Συναφώς, στην υπόθεση Robins το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν το επίπεδο των παροχών μειώνεται «σε ορισμένες περιπτώσεις […] κατά το 20 % ή 49 % των δικαιωμάτων που μπορεί να διεκδικήσει ένας μισθωτός, ήτοι λιγότερο από το ήμισυ των δικαιωμάτων αυτών», δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι παροχές αυτές ανταποκρίνονται στην επιβαλλόμενη προστασία των συμφερόντων των μισθωτών κατά την έννοια της ανωτέρω παρατεθείσας διατάξεως[10]. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την ερμηνεία αυτή στις υποθέσεις Hogan και Webb-Sämann[11].

40. Η ανωτέρω παρατεθείσα κρίση του Δικαστηρίου όσον αφορά το επίπεδο προστασίας κατά το άρθρο 8 της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί ως ελάχιστη ατομική εγγύηση για κάθε εργαζόμενο.

41. Αφενός, η ερμηνεία αυτή συνάγεται ήδη από τη διατύπωση που επέλεξε το Δικαστήριο: Διαπίστωσε ότι η προστασία των συμφερόντων των μισθωτών κατά την έννοια του άρθρου 8 της οδηγίας δεν διασφαλίζεται πλέον, εάν *σε ορισμένες περιπτώσεις*[12] παρέχεται αποζημίωση για λιγότερο από το ήμισυ των κεκτημένων δικαιωμάτων. Εξ αυτού προκύπτει ότι για να στοιχειοθετηθεί παράβαση της οδηγίας αρκεί η πτώση κάτω από το επιβαλλόμενο επίπεδο προστασίας σε μία μεμονωμένη περίπτωση.

42. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε στην υπόθεση Hogan ότι το γεγονός ότι, βάσει του εφαρμοστέου στην Ιρλανδία συστήματος, δέκα ονομαστικώς αναφερόμενοι εργαζόμενοι έλαβαν, μετά την επέλευση της αφερεγγυότητας του πρώην εργοδότη τους, αποζημίωση μικρότερη από το 50 % της αξίας των ατομικών συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων τους αρκούσε για τη διαπίστωση

9 Αποφάσεις της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56), και της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272).

10 Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 57).

11 Αποφάσεις της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψη 51), και της 24ης Νοεμβρίου 2016, Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:891, σκέψη 35).

12 Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 57).

κατάφωρης παραβάσεως του άρθρου 8 της οδηγίας[13]. Εξ αυτού έπεται ότι για τη διαπίστωση τέτοιας παραβάσεως αρκεί να θίγεται από μειώσεις άνω του 50 % ακόμη και ένας ελάχιστος αριθμός αποδεκτών παροχών –όπως, για παράδειγμα, στην υπόθεση της κύριας δίκης περίπου 0,1 % – 0,2 % των εργαζομένων της T&N.

43. Αφετέρου, το Δικαστήριο υπογραμμίζει κατά πάγια νομολογία τον επιδιωκόμενο με την οδηγία σκοπό να διασφαλίζεται μια ελάχιστη προστασία *σε όλους τους εργαζομένους*[14]. Ο σκοπός, όμως, αυτός επιτυγχάνεται αποτελεσματικά μόνον αν το ελάχιστο επίπεδο ισχύει για κάθε εργαζόμενο ατομικά και αν, κατά συνέπεια, αυτός μπορεί να το επικαλεστεί. Αντιθέτως, η υποστηριζόμενη από το Ηνωμένο Βασίλειο άποψη ότι απλώς αρκεί να διασφαλίζεται «κατά κανόνα» η λήψη του 50 % των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων ισοδυναμεί με πλήρη στέρηση της προστασίας σε μια ατομική περίπτωση. Πάντως, η αρχή της ελάχιστης εναρμονίσεως στην οποία στηρίζεται η οδηγία απαγορεύει ακριβώς την πτώση κάτω από το επίπεδο προστασίας που η οδηγία ορίζει ως δεσμευτικό[15]. Κατά συνέπεια, δεν είναι θεμιτός ο αποκλεισμός συγκεκριμένων εργαζομένων από το ελάχιστο αυτό επίπεδο προστασίας.

44. Εξάλλου, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του νυν άρθρου 8 της οδηγίας συνάγεται ότι πρόθεση του νομοθέτη της Ένωσης ήταν να αποτρέψει, με τη ρύθμιση αυτή, ιδιαιτέρως δυσμενείς καταστάσεις[16]. Όμως, εγγενές χαρακτηριστικό των ρητρών επιείκειας λόγω αντίξοων συνθηκών είναι ακριβώς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε ατομικής περιπτώσεως.

45. Αντίστοιχα συμπεράσματα συνάγονται, άλλωστε, από τις περιπτώσεις σε σχέση με τις οποίες εκδόθηκαν οι αποφάσεις Robins και Hogan: αμφότερες οι υποθέσεις εκείνες αφορούσαν το ζήτημα της ευθύνης προς αποζημίωση που υπείχε το Ηνωμένο Βασίλειο στην πρώτη περίπτωση και η Ιρλανδία στη δεύτερη, λόγω της πλημμελούς μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο. Επιτακτική προϋπόθεση για τη θεμελίωση αξιώσεως προς αποζημίωση είναι να απονέμει η σχετική διάταξη υποκειμενικά δικαιώματα στους ιδιώτες[17]. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε τελικώς ότι η ευθύνη του κράτους μέλους εξαρτάται μόνον από τη διαπίστωση κατάφωρης παραβάσεως της υποχρεώσεως μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο[18] και ότι, κατά συνέπεια, όλες οι άλλες προϋποθέσεις, ιδίως δε η απονομή υποκειμενικών δικαιωμάτων από το άρθρο 8 της οδηγίας, συνέτρεχαν.

46. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει και στο πλαίσιο της υπό κρίση περιπτώσεως να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 8 της οδηγίας παρέχει στους ενδιαφερόμενους εργαζομένους ατομικό δικαίωμα στη διασφάλιση τουλάχιστον του 50 % των κεκτημένων δικαιωμάτων τους για παροχές γήρατος. Επομένως, δεδομένου ότι στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση, στο ερώτημα 2, υπό α′, πρέπει να δοθεί αρνητική.

47. Τέλος, πρέπει να παρατηρηθεί ακόμη ότι η ελάχιστη εγγύηση του άρθρου 8 της οδηγίας πρέπει αυτονοήτως να εφαρμόζεται σε κάθε διαδικαστικό στάδιο, συμπεριλαμβανομένου, ιδίως, του σταδίου της εκτιμήσεως που προβλέπει ο νόμος περί συντάξεων του 2004[19].

13 Κατά συνέπεια, και στο διατακτικό της αποφάσεως της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272), γίνεται δεκτό ότι οι *ενάγοντες* δεν διατήρησαν τουλάχιστον το 50 % της αξίας των απαιτήσεών τους.

14 Αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 3), της 18ης Οκτωβρίου 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, σκέψη 26), και της 24ης Νοεμβρίου 2016, Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:891, σκέψη 31)· βλ. και αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας 2008/94.

15 Βλ., επίσης, άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/94.

16 COM(78) 141 τελικό, σ. 7, σχετικά με το άρθρο 7 του σχεδίου οδηγίας το οποίο αντιστοιχεί, κατ' ουσίαν, στο άρθρο 8 του κειμένου της οδηγίας που υιοθετήθηκε τελικώς.

17 Αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψεις 38 επ.), της 5ης Μαρτίου 1996, Brasserie du Pêcheur und Factortame (C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκέψη 51), της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 69).

18 Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 82).

19 Βλ., συναφώς, σημεία 11 και 15 των παρουσών προτάσεων.

2. Προστατεύει το άρθρο 8 της οδηγίας και την προβλεπόμενη εξέλιξη των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων (ερώτημα 2, υπό β')

48. Περαιτέρω ανακύπτει το ζήτημα αν η ελάχιστη εγγύηση κατά το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 αφορά μόνο την αξία των απαιτήσεων κατά τον χρόνο επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη ή καλύπτει την προβλεπόμενη εξέλιξη του επιπέδου των παροχών καθ' όλη τη διάρκεια της συντάξεως.

49. Η νομολογία έχει διευκρινίσει συναφώς ότι το άρθρο 8 της οδηγίας αποσκοπεί στην προστασία του συνόλου των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων τα οποία αποκτήθηκαν με καταβολή εισφορών. Ειδικότερα, στην υπόθεση Webb-Sämann, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 8 –σε αντιδιαστολή, για παράδειγμα, προς το άρθρο 3 της οδηγίας– «σκοπεί να διασφαλίσει τη μακροπρόθεσμη προστασία των συμφερόντων των μισθωτών, δεδομένου ότι τα συμφέροντα αυτά όσον αφορά τα κεκτημένα δικαιώματα ή τα δικαιώματα προσδοκίας εκτείνονται, κατ' αρχήν, σε όλη τη διάρκεια της συντάξεως» [20].

50. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει επίσης από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του σχεδίου οδηγίας, κατά τις οποίες το άρθρο 8 της οδηγίας πρέπει να διασφαλίσει τη διατήρηση των δικαιωμάτων για παροχές, τα οποία ο εργαζόμενος «απέκτησε με μακροχρόνια εργασία στην επιχείρηση» [21]. Συμφώνως προς την προσέγγιση αυτή, το Δικαστήριο κατά πάγια νομολογία χαρακτηρίζει τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που αντλούν εργαζόμενοι από σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως ως μια μορφή «ετεροχρονισμένης αμοιβής» [22].

51. Πάντως, αν η προβλεπόμενη εξέλιξη των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων δεν λαμβανόταν υπόψη κατά τον υπολογισμό της ελάχιστης προστασίας, το αποτέλεσμα θα ήταν να μη συνεκτιμηθούν επαρκώς οι προηγουμένως καταβληθείσες εισφορές. Πράγματι, η προβλεπόμενη ετήσια αύξηση ενσωματώνεται στις καταβαλλόμενες εισφορές.

52. Κατά συνέπεια, τα διαλαμβανόμενα στο άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 ασφαλιστικά συστήματα των κρατών μελών πρέπει να διασφαλίζουν την εξέλιξη των δικαιωμάτων κατά τρόπο ώστε το εγγυημένο ποσό να μη μειώνεται με την πάροδο του χρόνου σε ποσοστό κατώτερο του 50 % της αξίας που αρχικώς αποκτήθηκε για ένα συντάξιμο έτος.

53. Κατά συνέπεια, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί συνολικώς αρνητική απάντηση.

3. Υφίσταται δυνατότητα περιορισμού υπό τις περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης;

54. Επομένως, μένει να εξεταστεί αν, στην υπό κρίση υπόθεση, άλλοι λόγοι μπορούν να δικαιολογήσουν ένα χαμηλότερο επίπεδο προστασίας σε ατομική βάση.

55. Ως πρώτο λόγο το Ηνωμένο Βασίλειο αναφέρει ότι ο G. Hampshire ούτως ή άλλως διαθέτει ήδη ιδιαιτέρως υψηλό επίπεδο συντάξεως σε σχέση με άλλους εργαζομένους και ότι η πλήρης αποζημίωση των δικαιωμάτων αυτών δεν θα ήταν κοινωνικώς αποδεκτή.

20 Απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2016, Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:891, σκέψη 27).

21 COM (78) 141 τελικό, σ. 7.

22 Αποφάσεις της 17ης Μαΐου 1990, Barber (C-262/88, EU:C:1990:209, σκέψη 25), της 1ης Απριλίου 2008, Maruko (C-267/06, EU:C:2008:179, σκέψη 45), καθώς και προτάσεις μου στην υπόθεση Parris (C-443/15, EU:C:2016:493, σημείο 33).

56. Όπως έχει διευκρινίσει το Δικαστήριο, στο πλαίσιο του άρθρου 8 της οδηγίας δεν υφίσταται καμία υποχρέωση διασφαλίσεως του συνόλου των δικαιωμάτων για παροχές [23]. Επομένως, δεν αποκλείεται αυτή καθεαυτήν η πρόβλεψη ανώτατου ορίου των δικαιωμάτων. Αντιθέτως, τα κράτη μέλη οφείλουν και μπορούν, κατά τη μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, να λαμβάνουν υπόψη τις επιταγές περί ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως [24].

57. Κατά συνέπεια, είναι δυνατόν –όπως άλλωστε προβλέπει κατ' ουσίαν η επίδικη εθνική ρύθμιση– το επίπεδο αποζημιώσεως να διαμορφώνεται σε διαφορετικό ύψος ανάλογα με τη συνολική έκταση των δικαιωμάτων και, ως εκ τούτου, οι αποδέκτες παροχών με υψηλότερο εισόδημα κατά το παρελθόν και, αντιστοίχως, με υψηλότερα δικαιώματα να επιβαρύνονται περισσότερο. Η κοινωνική εξισορρόπηση μπορεί να επιτευχθεί με τη χορήγηση στους εν λόγω αποδέκτες αποζημιώσεως ίσης μόνο προς το 50 % της αξίας των δικαιωμάτων τους [25]. Πάντως, ρύθμιση που έχει ως αποτέλεσμα να στερεί σε μεγάλο βαθμό ορισμένους ιδιώτες από την προστασία της οδηγίας δεν μπορεί να αποτελεί ενδεδειγμένο μέτρο εξισορροπήσεως.

58. Αφενός, το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από τον επιδιωκόμενο με την οδηγία σκοπό να διασφαλιστεί ότι οι καταβεβλημένες κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου εισφορές θα έχουν αντίκρισμα και λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι τα δικαιώματα που αντλούνται από σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως συνιστούν «ετεροχρονισμένη αμοιβή» [26]. Αφετέρου, το PPF δεν χρηματοδοτείται από φόρους, αλλά από εισφορές των συμπληρωματικών συστημάτων επαγγελματικής ασφαλίσεως και από την ανάληψη των στοιχείων του ενεργητικού τους. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση διευκρινίστηκε επιπλέον ότι οι εισφορές αυτές υπολογίζονται βάσει εκτιμήσεως κινδύνου, με αποτέλεσμα τα βαρυνόμενα με υψηλές υποχρεώσεις συστήματα επαγγελματικής ασφαλίσεως να πρέπει να καταβάλλουν αντιστοίχως υψηλές εισφορές στο PPF.

59. Υπό τις συνθήκες αυτές, η ελάχιστη εγγύηση της τάξεως του 50 % για όλους τους εργαζομένους, την οποία προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης, παρίσταται ως κοινωνικώς ενδεδειγμένη αντιστάθμιση. Άλλωστε, στη διαφορά της κύριας δίκης, το ανώτατο όριο των δικαιωμάτων αφορά μικρό μόνο αριθμό εργαζομένων. Κατά συνέπεια, και οι πιθανές χρηματοοικονομικές συνέπειες δεν προκαλούν υπέρμετρη επιβάρυνση σε σχέση με τις συνολικές δαπάνες του συστήματος.

60. Ως δεύτερο λόγο για να δικαιολογήσει το ανώτατο όριο των δικαιωμάτων, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου προβάλλει την αποτροπή του αποκαλούμενου «ηθικού κινδύνου» (moral hazard), δηλαδή του κινδύνου συνειδητά επιζήμιας για την επιχείρηση συμπεριφοράς από εργαζομένους που κατέχουν υψηλόβαθμες θέσεις. Θα πρέπει να αποτραπεί το ενδεχόμενο διευθυντικά στελέχη, που γνωρίζουν ότι τα συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα διασφαλίζονται από το κράτος και στην περίπτωση αφερεγγυότητας της επιχειρήσεως, να ωθούνται στη λήψη επικίνδυνων αποφάσεων οι οποίες θα κατέληγαν ενδεχομένως στην αφερεγγυότητα της επιχειρήσεως.

23 Αποφάσεις της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψεις 42 επ.), και της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψη 42).

24 Βλ., σχετικά, τις προτάσεις μου στην υπόθεση Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2006:476, σημείο 71).

25 Το όριο αυτό συνιστά, από τη σκοπιά του δικαίου της Ένωσης, δίκαιη αποζημίωση, βλ. απόφαση της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψεις 43 επ.).

26 Βλ., συναφώς, σημείο 50 των παρουσών προτάσεων και υποσημειώσεις 21 και 22.

61. Είναι βεβαίως αληθές ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κανείς δεν μπορεί να επικαλείται τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης δολίως ή καταχρηστικώς[27]. Εξειδικεύοντας τη γενική αυτή αρχή του δικαίου[28], το άρθρο 10 της οδηγίας 80/987, το οποίο έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 12, στοιχείο α′, της οδηγίας 2008/94, αναγνωρίζει ρητώς το δικαίωμα των κρατών μελών να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα που αποσκοπούν στην αποτροπή καταχρήσεων.

62. Πάντως, το Ηνωμένο Βασίλειο ουδόλως υποστηρίζει ότι για τη θέσπιση της ρυθμίσεως περί ανωτάτου ορίου των δικαιωμάτων έκανε χρήση της ευχέρειας που παρέχει το άρθρο 10 της οδηγίας 80/987, το οποίο έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 12 της οδηγίας 2008/94. Άλλωστε, η δυνατότητα εφαρμογής της εθνικής ρυθμίσεως δεν προϋποθέτει τη διαπίστωση από τα εθνικά δικαστήρια καταχρηστικής συμπεριφοράς του αποδέκτη της παροχής[29]. Πάντως, εκτός από την ευχέρεια που ρητώς παρέχει η οδηγία για την καταπολέμηση συγκεκριμένων περιπτώσεων καταχρηστικής συμπεριφοράς, δεν υπάρχει περιθώριο για άλλα μέτρα των κρατών μελών, τα οποία να εξυπηρετούν αποκλειστικά παρεμφερή σκοπό.

63. Εν πάση περιπτώσει, η ρύθμιση του νόμου περί συντάξεων του 2004 βαίνει πέραν του αναγκαίου μέτρου για την αποτροπή του «ηθικού κινδύνου»[30].

64. Αφενός, δύσκολα θα μπορούσε να γίνει γενικώς δεκτό ότι ένα διευθυντικό στέλεχος που συνταξιοδοτήθηκε πρόωρα με αντίστοιχα υψηλά συνταξιοδοτικά δικαιώματα πιθανότατα ευθύνεται το ίδιο για την αφερεγγυότητα της επιχειρήσεως. Αφετέρου, διευθυντικά στελέχη τα οποία έχουν συμπληρώσει το κανονικό όριο ηλικίας συνταξιοδοτήσεως ουδόλως καλύπτονται από το ανώτατο όριο, ακόμη και αν ενδεχομένως συμμετείχαν σε επικίνδυνες επιχειρηματικές αποφάσεις που συνέτειναν στην αφερεγγυότητα του εργοδότη. Επομένως, είναι εν πάση περιπτώσει σαφές ότι η εθνική ρύθμιση δεν επιδιώκει κατά τρόπο συνεκτικό και συστηματικό την υλοποίηση του σκοπού που προέβαλε η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου[31]. Πράγματι, η ηλικία προδήλως δεν συνιστά κριτήριο κατάλληλο για τον καθορισμό κινδύνου καταχρήσεως.

65. Συνοψίζοντας, η εθνική ρύθμιση καθιερώνει, συνεπώς, έναντι των διευθυντικών στελεχών τα οποία δεν έχουν ακόμη συμπληρώσει το κανονικό όριο ηλικίας συνταξιοδοτήσεως, ένα είδος γενικευμένης υποψίας η οποία αντιβαίνει στη θεμελιώδη αντίληψη της καταπολεμήσεως των καταχρήσεων. Πράγματι, η νομολογία δεν αναγνωρίζει γενικό τεκμήριο καταχρήσεως[32].

27 Αποφάσεις της 3ης Δεκεμβρίου 1974, van Binsbergen (33/74, EU:C:1974:131, σκέψη 13), της 9ης Μαρτίου 1999, Centros (C-212/97, EU:C:1999:126, σκέψη 24), της 28ης Ιουλίου 2016, Kratzer (C-423/15, EU:C:2016:604, σκέψη 37), και της 22ας Νοεμβρίου 2017, Cussens κ.λπ. (C-251/16, EU:C:2017:881, σκέψη 27).

28 Αποφάσεις της 22ας Μαΐου 2008, Ampliscientifica και Amplifin (C-162/07, EU:C:2008:301, σκέψεις 27 επ.), της 5ης Ιουλίου 2007, Kofoed (C-321/05, EU:C:2007:408, σκέψη 38), και της 22ας Νοεμβρίου 2017, Cussens κ.λπ. (C-251/16, EU:C:2017:881, σκέψη 27).

29 Πάντως, κατά τη νομολογία, απαιτούνται συγκεκριμένες ενδείξεις που αφορούν την υπό εξέταση ατομική περίπτωση, βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, McCarthy και McCarthy Rodriguez (C-202/13, EU:C:2014:2450, σκέψη 53).

30 Κατά τη διατύπωση που υιοθέτησε το Δικαστήριο στο πλαίσιο του φορολογικού δικαίου, πρέπει οι σχετικές διατάξεις να έχουν ως ειδικό σκοπό την καταπολέμηση των καταχρηστικών πρακτικών· βλ. αποφάσεις της 12ης Σεπτεμβρίου 2006, Cadbury Schweppes και Cadbury Schweppes Overseas (C-196/04, EU:C:2006:544, σκέψη 55), και της 13ης Μαρτίου 2007, Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation (C-524/04, EU:C:2007:161, σκέψη 79).

31 Βλ., για την απαίτηση αυτή, αποφάσεις της 6ης Νοεμβρίου 2003, Gambelli κ.λπ. (C-243/01, EU:C:2003:597, σκέψη 67), της 10ης Μαρτίου 2009, Hartlauer (C-169/07, EU:C:2009:141, σκέψη 55), και της 6ης Μαρτίου 2018, SEGRO και Horváth (C-52/16 και C-113/16, EU:C:2018:157, σκέψη 78). Η νομολογία αυτή, που αφορά τις θεμελιώδεις ελευθερίες, πρέπει να ισχύσει και για τους κανόνες του παραγώγου δικαίου (βλ. συναφώς και τις προτάσεις μου στην υπόθεση Persidera, C-112/16, EU:C:2017:250, σημείο 66 και υποσημείωση 46, καθώς και στην υπόθεση Επιτροπή κατά Αυστρίας, C-187/16, EU:C:2017:578, σημείο 71).

32 Βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 4ης Μαρτίου 2004, Επιτροπή κατά Γαλλίας (C-334/02, EU:C:2004:129, σκέψη 27), της 28ης Οκτωβρίου 2010, Établissements Rimbaud (C-72/09, EU:C:2010:645, σκέψη 34), και της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo (C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 64).

4. Ενδιάμεσο συμπέρασμα

66. Κατά συνέπεια, στα δύο πρώτα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 έχει την έννοια ότι –με την επιφύλαξη συγκεκριμένων περιπτώσεων καταχρήσεως κατά την έννοια του άρθρου 12, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής– κάθε εργαζόμενος μπορεί, σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη του, να ζητήσει αποζημίωση ύψους τουλάχιστον 50 % της συνολικής αξίας των κεκτημένων δικαιωμάτων του ή των δικαιωμάτων προσδοκίας για παροχές γήρατος.

Γ. Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

67. Το τρίτο προδικαστικό ερώτημα αφορά την άμεση εφαρμογή του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94 στην υπόθεση της κύριας δίκης.

68. Κατά πάγια νομολογία, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εγγυώνται την έννομη προστασία που παρέχουν στους ιδιώτες οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητά τους [33]. Εάν τέτοιες διατάξεις περιέχονται σε οδηγία, τότε τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν επιπλέον, κατά την εφαρμογή του εθνικού δικαίου, να ερμηνεύουν το δίκαιο αυτό, στο μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του γράμματος και του σκοπού της οδηγίας αυτής, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει και να τηρηθεί με τον τρόπο αυτό η επιταγή του άρθρου 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ [34].

69. Εάν, κατά την εκτίμηση του εθνικού δικαστηρίου, δεν είναι δυνατή η σύμφωνη προς την οδηγία ερμηνεία, η διάταξη οδηγίας μπορεί να εφαρμοστεί και απευθείας. Τούτο ισχύει στην περίπτωση της μη εμπρόθεσμης ή πλημμελούς μεταφοράς οδηγίας στο εθνικό δίκαιο για εκείνες τις διατάξεις της οδηγίας που από απόψεως περιεχομένου είναι ανεπιφύλακτες και αρκούντως ακριβείς (συναφώς, υπό 1), στο μέτρο που γίνεται επίκλησή τους έναντι του κράτους (συναφώς, υπό 2) [35].

1. Ύπαρξη διατάξεως που, από απόψεως περιεχομένου, είναι ανεπιφύλακτη και αρκούντως ακριβής

70. Στην απόφαση Francovich, το Δικαστήριο διευκρίνισε τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μια διάταξη πρέπει να θεωρηθεί, από απόψεως περιεχομένου, ως ανεπιφύλακτη και αρκούντως ακριβής. Κατά την απόφαση αυτή, τρία στοιχεία είναι καθοριστικά: πρώτον, ο δικαιούχος, δεύτερον, το περιεχόμενο του δικαιώματος και, τρίτον, οι φορείς έναντι των οποίων αυτό ισχύει, δηλαδή τα πρόσωπα που οφείλουν να προβούν στη σχετική οικεία πράξη ή στην εκπλήρωση της υποχρεώσεως [36]. Σε αντίθεση με την υπόθεση Francovich, στην παρούσα περίπτωση συντρέχουν τα εν λόγω τρία κριτήρια άμεσης εφαρμογής στο σύνολό τους, ενώ ο φορέας της σχετικής υποχρεώσεως προκύπτει σαφώς από την εθνική ρύθμιση μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο [37].

33 Βλ., σε σχέση με τις οδηγίες, αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 2004, Pfeiffer κ.λπ. (C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 111), και της 15ης Απριλίου 2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, σκέψη 42), καθώς και, γενικώς, αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψη 34), και της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψη 34).

34 Αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 1990, Marleasing (C-106/89, EU:C:1990:395, σκέψη 8), της 5ης Οκτωβρίου 2004, Pfeiffer κ.λπ. (C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 113), της 15ης Απριλίου 2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, σκέψη 98), της 15ης Ιανουαρίου 2014, Association de médiation sociale (C-176/12, EU:C:2014:2, σκέψη 38), και της 19ης Απριλίου 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψεις 29 και 31).

35 Αποφάσεις της 19ης Ιανουαρίου 1982, Becker (8/81, EU:C:1982:7, σκέψεις 17 έως 25), της 9ης Μαρτίου 2004, Pfeiffer κ.λπ. (C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 103), της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez (C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 33), και της 15ης Φεβρουαρίου 2017, British Film Institute (C-592/15, EU:C:2017:117, σκέψη 13).

36 Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 12).

37 Βλ., συναφώς, σημεία 78 επ. των παρουσών προτάσεων καθώς και απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, σκέψεις 39 έως 44).

Οι δικαιούχοι

71. Από το γράμμα του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94 προκύπτει σαφώς ότι οι εργαζόμενοι οι οποίοι θίγονται από την αφερεγγυότητα του εργοδότη τους πρέπει να προστατεύονται. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ο κύκλος των προσώπων υπέρ των οποίων ισχύουν οι εγγυήσεις της εν λόγω οδηγίας προσδιορίζεται από αυτήν κατά τρόπο ακριβή και ανεπιφύλακτο, όπως επιτάσσει η νομολογία η σχετική με την άμεση εφαρμογή της επίμαχης διατάξεως [38].

Το περιεχόμενο του δικαιώματος

72. Από το γράμμα και μόνο του άρθρου 8 της οδηγίας προκύπτει ότι το ακριβές περιεχόμενο του δικαιώματος το οποίο παρέχεται στους εργαζομένους δεν είναι εξίσου σαφές [39].

73. Πάντως, το Δικαστήριο διευκρίνισε στην υπόθεση Francovich ότι η ευχέρεια επιλογής μεταξύ περισσοτέρων μέσων δεν αποκλείει τη δυνατότητα άμεσης εφαρμογής των σχετικών διατάξεων της οδηγίας [40]. Τουναντίον, αρκεί να μπορεί να καθοριστεί μια ελάχιστη εγγύηση με βάση την εκάστοτε επίμαχη διάταξη [41]. Στο πνεύμα αυτό, το Δικαστήριο έκρινε, στην υπόθεση Webb-Sämann, ότι μολονότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια κατά την εφαρμογή του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94, εντούτοις δεν παύουν να έχουν την υποχρέωση να διασφαλίζουν στους μισθωτούς το ελάχιστο επίπεδο προστασίας το οποίο απαιτεί η εν λόγω διάταξη [42].

74. Το ακριβές περιεχόμενο της ελάχιστης αυτής εγγυήσεως προκύπτει κατά τρόπο αδιαμφισβήτητο από τη σχετική με τη διάταξη αυτή νομολογία του Δικαστηρίου [43]. Η νομολογία αυτή διαφωτίζει και διευκρινίζει τη σημασία και το περιεχόμενο της εν λόγω διατάξεως, όπως πρέπει ή θα έπρεπε να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται από τότε που τέθηκε σε ισχύ [44].

75. Η απαίτηση να είναι ο προοριζόμενος προς άμεση εφαρμογή κανόνας δικαίου ακριβής και ανεπιφύλακτος αποσκοπεί στη διασφάλιση της παροχής δικαιώματος που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην πράξη. Προς τούτο, το Δικαστήριο υπογραμμίζει κατά πάγια νομολογία ότι μια διάταξη πρέπει να είναι αρκούντως ακριβής ώστε να μπορούν να την επικαλεστούν οι ιδιώτες και να την εφαρμόσει ένα δικαιοδοτικό όργανο [45]. Κατά συνέπεια, αποφασιστικής σημασίας για τη σχετική εκτίμηση είναι το κατά πόσον το ακριβές περιεχόμενο προκύπτει αναντίρρητα για τον εφαρμοστή του δικαίου από την ίδια τη διάταξη, από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και από το ιστορικό θεσπίσεώς της [46] καθώς και με γνώμονα τη νομολογία που έχει εκδοθεί σε σχέση με αυτή [47].

38 Αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 22), και της 18ης Οκτωβρίου 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, σκέψη 33), σε σχέση με την οδηγία 80/987 που προηγήθηκε της οδηγίας 2008/94.

39 Ή «νεφελώδης», κατά τη διατύπωση του γενικού εισαγγελέα M. Bobek στην υπόθεση Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:653, σημείο 58).

40 Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 17).

41 Βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψεις 19 επ.), της 9ης Μαρτίου 2004, Pfeiffer κ.λπ. (C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 105), και της 15ης Απριλίου 2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, σκέψη 74).

42 Απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2016, Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:891, σκέψη 35).

43 Βλ., συναφώς, τις αναλύσεις υπό το στοιχείο Β. των παρουσών προτάσεων.

44 Βλ., προσφάτως, αποφάσεις της 29ης Σεπτεμβρίου 2015, Gmina Wrocław (C-276/14, EU:C:2015:635, σκέψη 44), της 19ης Απριλίου 2016, Dansk Industri (C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψη 40), και της 22ας Νοεμβρίου 2017, Cussens κ.λπ. (C-251/16, EU:C:2017:881, σκέψη 41).

45 Αποφάσεις της 19ης Ιανουαρίου 1982, Becker (8/81, EU:C:1982:7, σκέψη 27), της 26ης Οκτωβρίου 2006, Pohl-Boskamp (C-317/05, EU:C:2006:684, σκέψη 41), και της 1ης Ιουλίου 2010, Gassmayr (C-194/08, EU:C:2010:386, σκέψη 45).

46 Βλ. αποφάσεις της 17ης Δεκεμβρίου 1970, SACE (33/70, EU:C:1970:118, σκέψη 13), της 4ης Δεκεμβρίου 1974, Van Duyn (41/74, EU:C:1974:133, σκέψη 12), και της 19ης Ιανουαρίου 1982, Becker (8/81, EU:C:1982:7, σκέψεις 27 επ.).

47 Βλ., για τη δυνατότητα εξειδικεύσεως μιας διατάξεως μέσω της νομολογίας, απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1974, Van Duyn (41/74, EU:C:1974:133, σκέψη 14).

76. Το αργότερο από τη δημοσίευση της αποφάσεως στην υπόθεση Robins στις 25 Ιανουαρίου 2007, οι υπεύθυνοι του PPF δεν μπορούσαν να διατηρούν καμία αμφιβολία ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να εφαρμόσουν βάση υπολογισμού που θα είχε ως αποτέλεσμα σε ορισμένους εργαζομένους να χορηγηθεί αποζημίωση αξίας κατώτερης του 50 % των κεκτημένων δικαιωμάτων τους[48]. Αντιθέτως, το ανώτατο όριο των αξιώσεων προς αποζημίωση πρέπει να καθορίζεται, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 8 της οδηγίας, σε ποσοστό τουλάχιστον 50 % των κεκτημένων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

77. Κατά συνέπεια, το περιεχόμενο της απορρέουσας από το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 υποχρεώσεως μπορούσε να θεωρηθεί ως ανεπιφύλακτο και αρκούντως ακριβές στις 19 Σεπτεμβρίου 2011, ημερομηνία της επίδικης αποφάσεως εκτιμήσεως από το PPF[49].

Ο αποδέκτης της υποχρεώσεως

78. Όσον αφορά τον αποδέκτη της υποχρεώσεως, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν, στο πλαίσιο του άρθρου 8 της οδηγίας, ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως ως προς την υλοποίηση της προβλεπόμενης προστασίας. Πράγματι, η προστασία αυτή μπορεί να διασφαλίζεται είτε με άμεση κρατική χρηματοδότηση είτε με υποχρέωση ασφαλίσεως επιβαρύνουσα τους εργοδότες ή με τη σύσταση οργανισμού εγγυήσεως[50].

79. Πάντως, στην υπόθεση Gharehveran, το Δικαστήριο επίσης έκρινε, αναφορικά με το ζήτημα του καθορισμού του αποδέκτη της υποχρεώσεως, ότι ο ιδιώτης πρέπει να μπορεί να επικαλεστεί την οδηγία, στο μέτρο που το κράτος μέλος έχει κάνει πλήρως χρήση του περιθωρίου εκτιμήσεως που του αναγνωρίζεται[51]. Κατά συνέπεια, το κράτος μέλος πρέπει να τηρεί απόφαση που εξέδωσε στο πλαίσιο της μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, όταν μια τέτοια απόφαση απορρέει από τη χρήση του περιθωρίου εκτιμήσεως που αναγνωρίζεται στο κράτος μέλος αυτό[52].

80. Στην υπόθεση Francovich, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 3 της οδηγίας 80/987 δεν είχε άμεση εφαρμογή σε σχέση με τον καθορισμό του αποδέκτη της υποχρεώσεως για τον λόγο και μόνον ότι η οδηγία ουδόλως είχε μεταφερθεί στο οικείο κράτος μέλος. Κατόπιν αυτού, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η Ιταλική Δημοκρατία δεν μπορούσε να χαρακτηρισθεί η ίδια ως αποδέκτης της σχετικής υποχρεώσεως για τον λόγο και μόνον ότι δεν είχε μεταφέρει την οδηγία στο εθνικό δίκαιο[53].

81. Εντούτοις, η υπό κρίση περίπτωση είναι διαφορετική. Το Ηνωμένο Βασίλειο θέσπισε ρύθμιση για τη μεταφορά της οδηγίας 2008/94 στο εθνικό δίκαιο, η οποία δεν συνάδει προς τις διατάξεις του άρθρου 8 της οδηγίας αυτής μόνον ως προς την προβλεπόμενη ελάχιστη εγγύηση του 50 %. Πάντως, η εθνική ρύθμιση περιέχει σαφή καθορισμό του αρμοδίου για τον υπολογισμό φορέα, ο οποίος φέρει και τη σχετική ευθύνη, δηλαδή του PPF. Περαιτέρω θεσπίσθηκαν διεξοδικές ρυθμίσεις για τη χρηματοδότηση του PPF και την εκκαθάριση των συμπληρωματικών συστημάτων επαγγελματικής ασφαλίσεως[54].

48 Υπ' αυτή την έννοια, το Δικαστήριο έκρινε, στην απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, Protect Natur-, Arten- und Landschaftsschutz Umweltorganisation (C-664/15, EU:C:2017:987, σκέψεις 45 επ., 55 επ.), ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί εθνικός κανόνας ο οποίος δεν διασφαλίζει την προβλεπόμενη στο άρθρο 9, παράγραφος 3, της Συμβάσεως του Aarhus ελάχιστη προστασία. Βλ. και απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2009, Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening (C-263/08, EU:C:2009:631, σκέψη 45).

49 Κατά συνέπεια, δεν έχει καθοριστική σημασία η ημερομηνία της κηρύξεως της αφερεγγυότητας, δηλαδή η 10η Ιουλίου 2006. Κατά τα λοιπά, σύμφωνα με τη νομολογία, το δίκαιο της Ένωσης τυγχάνει, εν πάση περιπτώσει, εφαρμογής στις μελλοντικές συνέπειες των πραγματικών καταστάσεων που γεννήθηκαν στο παρελθόν, βλ. για παράδειγμα, απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2013, Gemeinde Altrip κ.λπ. (C-72/12, EU:C:2013:712, σκέψη 22), και της 26ης Μαρτίου 2015, Επιτροπή κατά Moravia Gas Storage (C-596/13 P, EU:C:2015:203, σκέψη 32).

50 Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψεις 36 επ.).

51 Απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, σκέψη 44), για την προγενέστερη οδηγία 80/987.

52 Βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, σκέψη 40).

53 Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 25). Στην υπόθεση Wagner Miret, αντιθέτως, είχε πραγματοποιηθεί εν μέρει μεταφορά στο εθνικό δίκαιο, με την οποία ορισμένοι τομείς δεν είχαν ακόμη ρυθμιστεί, οπότε ομοίως δεν είχε γίνει ακόμη πλήρως χρήση του εθνικού περιθωρίου εκτιμήσεως, βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1993 (C-334/92, EU:C:1993:945, σκέψεις 16 επ.).

54 Βλ., όσον αφορά τα κριτήρια αυτά, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, σκέψη 41).

82. Κατά συνέπεια, και ο αποδέκτης της απορρέουσας από το άρθρο 8 της οδηγίας υποχρεώσεως καθορίζεται στην παρούσα περίπτωση κατά τρόπο ανεπιφύλακτο και αρκούντως ακριβή.

2. Επίκληση της άμεσης εφαρμογής έναντι κρατικών αρχών

83. Έχει γίνει δεκτό ότι ένας ιδιώτης μπορεί να επικαλεστεί ανεπιφύλακτες και αρκούντως ακριβείς διατάξεις οδηγίας όχι μόνον έναντι κράτους μέλους και του συνόλου των οργάνων της δημόσιας διοικήσεως[55], αλλά και έναντι άλλων οργανισμών ή φορέων που υπόκεινται στην εποπτεία ή τον έλεγχο του κράτους ή που διαθέτουν εξαιρετικές εξουσίες[56].

84. Κατά πάγια νομολογία, φορέας στον οποίο, ανεξαρτήτως της νομικής του μορφής, έχει ανατεθεί, δυνάμει πράξεως της δημόσιας αρχής, η παροχή υπηρεσίας δημόσιου συμφέροντος υπό την εποπτεία της αρχής αυτής και ο οποίος έχει, προς τούτο, εξαιρετικές εξουσίες σε σχέση με εκείνες που προκύπτουν από τους εφαρμοστέους στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών κανόνες ανήκει στα υποκείμενα δικαίου έναντι των οποίων μπορούν να αντιταχθούν οι άμεσα εφαρμοστέες διατάξεις οδηγίας[57].

85. Το PPF εμπίπτει στον ανωτέρω ορισμό. Εκπληρώνει την προβλεπόμενη στην οδηγία αποστολή δημοσίου συμφέροντος[58], που συνίσταται στον καθορισμό, σε κάθε ατομική περίπτωση, του συγκεκριμένου επιπέδου προστασίας και, ενδεχομένως, στην ανάληψη της ευθύνης για τις απαιτήσεις των εργαζομένων. Επιπλέον, διαθέτει εξαιρετικές εξουσίες υπό την έννοια του ανωτέρω ορισμού[59], δεδομένου ότι μπορεί να εισπράξει εισφορές από τα εγκεκριμένα συστήματα επαγγελματικής ασφαλίσεως και, κατά το άρθρο 154 του νόμου περί συντάξεων του 2004, διαθέτει επιπλέον την εξουσία να απευθύνει στα συστήματα επαγγελματικής ασφαλίσεως τις αναγκαίες οδηγίες στο πλαίσιο της εκκαθαρίσεώς τους. Άλλωστε, από την επ' ακροατηρίου συζήτηση προέκυψε ότι κανένας από τους μετέχοντες στη διαδικασία δεν αμφισβητεί τον χαρακτηρισμό του PPF ως κρατικού οργάνου.

86. Αντιθέτως, οι οδηγίες δεν μπορούν να θεμελιώσουν απευθείας υποχρεώσεις για τους ιδιώτες[60].

87. Για τον λόγο αυτόν, το Ηνωμένο Βασίλειο δεν δέχεται την άμεση εφαρμογή του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94 στη διαφορά της κύριας δίκης, υποστηρίζοντας ότι η διάταξη αυτή δεν μπορεί να αντιταχθεί σε ιδιωτικό φορέα, όπως το σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως της T&N.

88. Πάντως, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η διαφορά της κύριας δίκης δεν αφορά ακριβώς το ζήτημα αν ο G. Hampshire μπορεί να απαιτήσει απευθείας από την T&N την καταβολή αποζημιώσεως που αντιστοιχεί τουλάχιστον στο 50 % των κεκτημένων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων του. Πράγματι, καθού και εφεσίβλητος στη διαφορά της κύριας δίκης είναι το PPF. Αντικείμενο της διαφοράς, όπως αυτό έχει οριοθετηθεί από το εθνικό δικαστήριο, είναι η αποτίμηση των προστατευόμενων υποχρεώσεων από το PPF, η οποία προηγείται κάθε καταβολής. Με την απόφαση αυτή καθορίζεται δεσμευτικά το ύψος της αποζημιώσεως που θα καταβληθεί στους εργαζομένους τόσο στην περίπτωση της αναλήψεως της ευθύνης από το PPF όσο και στην περίπτωση ενδεχόμενης εκκαθαρίσεως εκτός του PPF.

55 Βλ. συναφώς, για παράδειγμα, αποφάσεις της 19ης Ιανουαρίου 1982, Becker (8/81, EU:C:1982:7, σκέψη 25), της 8ης Οκτωβρίου 1987, Kolpinghuis Nijmegen (80/86, EU:C:1987:431, σκέψη 7), της 22ας Ιουνίου 1989, Costanzo (103/88, EU:C:1989:256, σκέψη 31), και της 28ης Ιουνίου 2007, JP Morgan Fleming Claverhouse (C-363/05, EU:C:2007:391, σκέψη 58).

56 Αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1990, Foster κ.λπ. (C-188/89, EU:C:1990:313, σκέψη 18), της 4ης Δεκεμβρίου 1997, Kampelmann κ.λπ. (C-253/96 έως C-258/96, EU:C:1997:585, σκέψη 46), και της 10ης Οκτωβρίου 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, σκέψη 33).

57 Αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1990, Foster κ.λπ. (C-188/89, EU:C:1990:313, σκέψη 18), της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez (C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 39), και της 10ης Οκτωβρίου 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, σκέψη 33).

58 Βλ., για τα κριτήρια αυτά, και απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, σκέψεις 38 επ.).

59 Βλ., συναφώς, αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1990, Foster κ.λπ. (C-188/89, EU:C:1990:313, σκέψη 18), της 4ης Δεκεμβρίου 1997, Kampelmann κ.λπ. (C-253/96 έως C-258/96, EU:C:1997:585, σκέψη 46), της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez (C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 39), και της 10ης Οκτωβρίου 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, σκέψεις 38 επ.).

60 Αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1994, Faccini Dori (C-91/92, EU:C:1994:292, σκέψη 25), της 9ης Μαρτίου 2004, Pfeiffer κ.λπ. (C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 108), της 15ης Ιανουαρίου 2014, Association de médiation sociale (C-176/12, EU:C:2014:2, σκέψη 36), και της 19ης Απριλίου 2016, Dansk Industri (C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψη 30).

89. Κατά συνέπεια, στη διαφορά της κύριας δίκης ανακύπτει αποκλειστικά το ζήτημα αν είναι δυνατόν να υποχρεωθεί φορέας όπως το PPF να προβεί σε νέα αποτίμηση των προστατευομένων υποχρεώσεων και, στο πλαίσιο αυτό, να εφαρμόσει απευθείας το άρθρο 8 της οδηγίας.

90. Παρατηρείται συναφώς ότι ο νόμος περί συντάξεων του 2004 προβλέπει μεν ότι η T&N παραμένει αρμόδια για την καταβολή, εφόσον διαθέτει επαρκή μέσα στο πλαίσιο των περιουσιακών της στοιχείων, προκειμένου να διασφαλίσει την καθορισθείσα από κρατικό όργανο, εν προκειμένω το PPF, αποζημίωση. Τούτο, όμως, δεν έχει ως συνέπεια την άμεση εφαρμογή της διατάξεως αυτής έναντι της T&N. Αντιθέτως, ο νόμος περί συντάξεων του 2004 δεν προβλέπει, για την ειδική περίπτωση πλεονάσματος, την ενσωμάτωση του συστήματος επαγγελματικής ασφαλίσεως στο PPF, διότι σε μια τέτοια περίπτωση δεν υφίσταται ανάγκη επιδοτήσεως. Πάντως, και στην περίπτωση αυτή το σύστημα επαγγελματικής ασφαλίσεως εκκαθαρίζεται μεν εκτός του PPF, πλην όμως κατά τις οδηγίες του διοικητικού συμβουλίου. Εάν οι προστατευόμενες υποχρεώσεις αυξηθούν κατόπιν νέας αποτιμήσεως των διαθεσίμων στοιχείων ενεργητικού, το PPF θα πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να αναλάβει την ευθύνη του συστήματος.

91. Το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όπως συνάγεται από την απόφαση περί παραπομπής και εξετάσθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου, περιορίζεται στην απαίτηση έναντι του PPF να προβεί σε απευθείας εφαρμογή του άρθρου 8 της οδηγίας κατά τον υπολογισμό των υποχρεώσεων. Το PPF ενδέχεται να υποχρεωθεί συναφώς να ασκήσει, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, την εξουσία διατυπώσεως οδηγιών προς την T&N.

92. Επομένως, οι συνέπειες που ενδέχεται να έχει, κατά το επόμενο στάδιο, ο υπολογισμός της αποζημιώσεως από το PPF επί των εν λόγω συστημάτων επαγγελματικής ασφαλίσεως, των οποίων οι πόροι επαρκούν και χωρίς επιδότηση, μπορούν να χαρακτηριστούν ως απλό αντανακλαστικό αποτέλεσμα. Οι συνέπειες αυτές απορρέουν από τις ιδιαιτερότητες του νόμου περί συντάξεων του 2004 και όχι από την ίδια την οδηγία. Ακόμη και αν οι εν λόγω συνέπειες θεωρηθούν μειονεκτικές για την T&N, αναγνωρίζεται πάντως στη νομολογία του Δικαστηρίου ότι απλές αρνητικές συνέπειες επί των δικαιωμάτων τρίτων, ακόμη και αν είναι βέβαιες, δεν δικαιολογούν την άρνηση σε έναν ιδιώτη της δυνατότητας να επικαλεστεί τις διατάξεις οδηγίας κατά του οικείου κράτους μέλους[61].

93. Ενδέχεται βεβαίως, σε περίπτωση διανομής του πλεονάσματος το οποίο προέκυψε από την υπερβολικά χαμηλή αποτίμηση των αξιώσεων προς αποζημίωση του G. Hampshire και των λοιπών εκκαλούντων, άλλοι εργαζόμενοι της T&N να λάβουν πρόσθετες πληρωμές. Πρέπει, όμως, να υπομνησθεί συναφώς ότι ούτε η απλή κατάργηση ενδεχομένου πλεονεκτήματος μπορεί να νοηθεί ως υποχρέωση που υπέχει τρίτος από διάταξη οδηγίας της οποίας γίνεται επίκληση[62].

V. Πρόταση

94. Κατά συνέπεια, προτείνω να δοθούν στα προδικαστικά ερωτήματα οι ακόλουθες απαντήσεις:

1) Το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94/ΕΚ έχει την έννοια ότι –με την επιφύλαξη συγκεκριμένων περιπτώσεων στις οποίες διαπιστώνεται κατάχρηση κατά την έννοια του άρθρου 12, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής– κάθε εργαζόμενος μπορεί, σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη του, να απαιτήσει αποζημίωση ύψους τουλάχιστον 50 % της συνολικής αξίας των κεκτημένων δικαιωμάτων του ή των δικαιωμάτων προσδοκίας για παροχές γήρατος.

61 Βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 26ης Σεπτεμβρίου 2000, Unilever (C-443/98, EU:C:2000:496, σκέψεις 49 επ.), της 7ης Ιανουαρίου 2004, Wells (C-201/02, EU:C:2004:12, σκέψη 57), της 17ης Ιουλίου 2008, Arcor κ.λπ. (C-152/07 έως C-154/07, EU:C:2008:426, σκέψη 36), και της 6ης Οκτωβρίου 2015, T-Mobile Czech Republic και Vodafone Czech Republic (C-508/14, EU:C:2015:657, σκέψη 48).

62 Βλ. απόφαση της 17ης Ιουλίου 2008, Arcor κ.λπ. (C-152/07 έως C-154/07, EU:C:2008:426, σκέψη 38).

2) Το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 επιβάλλει στα κράτη μέλη υποχρέωση η οποία, από απόψεως περιεχομένου, είναι ανεπιφύλακτη και αρκούντως ακριβής, με αποτέλεσμα να μπορεί ένας ιδιώτης να την επικαλεστεί άμεσα έναντι φορέα όπως το Pension Protection Fund.